

ščino, kjer se da zasledovati nazaj prav do Brižinskih spomenikov. Avtor opozarja še na druge rabe dovršnih glagolov v sedanjiku, npr. pri historičnem prezentu. — Eric Hamp (Prispevek k zgodovini slovanskih jezikov) opozarja na Bezlajevo etimologijo slovenske besede *bajalica* (*badjalica) ter na pomen, ki ga ima ta etimologija za utrditev naše vednosti o korenu *ad-'iskati'.

O zelo živahnem delu ameriških slovenistov pričajo znanstveni simpoziji, o katerih govorita obe številki. Tak simpozij je bil od 4. do 6. maja 1979 v Minneapolisu, s dvema referatoma; od 15. do 15. oktobra 1978 v Columbusu, Ohio, s šestimi referati, in od 10. do 13. oktobra 1979 v New Havenu (Yale University) s 15 referati. Referenti so bili skoraj sami univerzitetni profesorji, mnogi so ameriški Slovenci, vendar je med referenti tudi veliko znanstvenikov angleško-ameriškega porekla. Revija poroča tudi o simpoziju, posvečenem Janu Baudouinu de Courtenayju, ki je bil od 23. do 24. septembra 1979 v Ravnici (Prato di Resia) v Rezijski dolini.

Janez Stanonik

Filozofska fakulteta v Ljubljani

KOLOKVIJ O AUGUSTU LESKIENU V LEIPZIGU

Slavisti na univerzi Karla Marxa v Leipzigu so 24. aprila letos pripravili kolokvij o znanstvenem delu Augusta Leskienu z namenom, da naredijo »prvi korak k obsežnejšemu vrednotenju življenja in dela tega velikega učenjaka«. Prireditve naj bi pripomogla tudi »gojenju naprednih znanstvenih tradicij na področju jezikoslovja, predvsem na univerzi v Leipzigu«.

Uvodni referat E. Eichlerja je podal Leskienovo življenje in delo ter odmevnost njegovih raziskav v kasnejši in današnji slavistiki. Leskien, rojen 1840 v Kielu, je bil sin priseljenega mizarja iz vzhodne Prusije ter je, po Eichlerju, začetnik prave nemške slavistike. S svojo dosledno in napredno znanstveno mislijo je odločilno posegel v razvoj te znanosti na Nemškem in tudi drugod. Kot filolog je bil Leskien resnično velik. Njegova naprednost v ideološkem pomenu besede pa je vprašljiva, posebno še njegov odnos do slovanstva; o tem referat Leskien und die Sorabistik H. Schuster-Šewca, predstojnika leipziškega instituta za sorabistiko.

Čeprav je bila katedra za slovansko jezikoslovje v Leipzigu ustanovljena šele leta 1870 in Leskien prvi, ki je sédel na ta stol, ima proučevanje slovanskih jezikov na tej univerzi vendarle nekoliko daljšo tradicijo. Že leta 1716 je tu začel delovati lužiškosrbski pridigarjski seminar, 1843. pa je na filozofski fakulteti začel z delom Lužiški Srb Jan Pětr Jordan (1818—1891) kot lektor za slovansko jezikoslovje. Jordan je tudi ustanovitelj *Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft* (1845), prvega znanstvenega slavističnega časopisa na nemških tleh. Zaradi nasprotovanj s strani nemštva je Jordan svoje znanstveno delo moral nadaljevati v Pragi in na Dunaju.

Za slavistiko so v Leipzigu boljši časi nastopili šele, ko je l. 1869 lužiškosrbski pridigar Imiš (Immisch) pri takratnem ministrstvu za šolstvo kraljevine Saške vložil prošnjo za ustanovitev katedre za slovansko primerjalno jezikoslovje s posebnim ozirom na lužiško srbsščino (»wendisch«). Katedro so 1870. res

ustanovili; za profesuro pa sta se potegovala Lužiški Srb Christian Theodor Pfuhl in August Leskien. Miklošič, ki so ga vprašali za mnenje, je močneje podprl Leskienu. Ta se je namreč že 1867. habilitiral s primerjalno slovnico indoevropskih jezikov; v letih 1867—1869 je bil v Göttingenu in Jeni, l. 1870 pa je bil imenovan za izrednega profesorja slovanskih jezikov in literatur v Leipzigu. Po osnovni izobrazbi je bil klasični filolog, izučil pa se je bil pri A. Schleicherju v Jeni. Ocenjevalci so, opirajoč se na njegove dotedanje znanstvene dosežke, bili prepričani, da Leskienu ne bo težko zadovoljivo opravljati nalog, ki mu jih je zastavila nova profesura. Izkazalo se je, da je bil takega zaupanja vreden, saj je izobrazil celo vrsto odličnih, znanstveno neoporečnih slavistov; tudi s svojimi lastnimi deli je veliko prispeval k razvoju slavistike.¹ Poleg strokovne usposobljenosti je uradna obrazložitev za imenovanje poudarila tudi, da pri Leskienu, po narodnosti Nemcu, »ni nobene nevarnosti, da bi utegnil študij slovanskih jezikov povezovati z nenemškimi panslavističnimi tendencami, kar se pogosto dogaja.«²

Pri Leskienu res ni bilo nobenih panslavističnih tendenc, še več: pokazalo se je, da je bil vsaj na začetku bolj sovražnik kot pa ljubitelj Slovanov; za njihove težnje, da se kulturno in narodnostno osamosvojijo, ni kazal nobenega razumevanja. Posebno jasno se je to pokazalo v njegovem odnosu do Lužiških Srbov, kot ga je nedvoumno izpovedal v svojem nastopnem predavanju l. 1871.

Z delom na leipziški univerzi je Leskien začel 14. 4. 1870. Že marca istega leta pa je bil odšel v Lužico, kjer se je pri A. Smolerju (izdajatelju lužiško-srbskega tednika *Serbske Nowiny*, kakor so leta 1854 preimenovali prvotni časnik *Tydzenska Nowina*) in pri M. Hórniku učil lužiške srbščine in se podrobneje seznanil z obema inačicama tega jezika. Z rednimi predavanji je začel jeseni 1870, ko je poučeval staro cerkveno slovanščino, v pomladnem semestru 1871. pa je začel predavati tudi lužiško srbščino. Nastopno predavanje *Die ausgestorbenen slavischen und litauischen Sprachen in Norddeutschland*, ki ga je imel šele 22. julija 1871, jasno izraža njegov odnos do Lužiških Srbov in Slovanov nasploh.³ V svojem predavanju se ni mogel ogniti omembi germanizacije Slovanov in Baltov v vzhodnih in severnih nemških predelih. V tem pogledu so njegovi nazori v popolnem skladu s tedanjo velikonemško nacionalistično obarvano ideologijo, ki ji je zedinjenje Nemčije pod Bismarckom vlilo novih moči in veliko samozavestne prenapetosti. Leskien se je zavzel za načrtno germanizacijo dva in pol milijona Poljakov, Čehov, Lužiških Srbov in Litvancev, ki so takrat živeli v okviru nemškega cesarstva, »saj sta slovanščina in litovščina tam, kjer je to edina oblika govornega sporazumevanja, le ovira kulturnemu življenju; višje kulturno življenje je tem plemenom mogoče prinesiti samo v nemškem jeziku.«⁴

Nastopil je tudi proti primernemu spoštovanju in upoštevanju lužiške srbščine v šolah na jezikovno mešanem ozemlju in označil Lužiške Srbe za »kuriozum«, ki ga ne gre jemati resno. Pri tem je polemiziral ravno s svojima

¹ Najpomembnejši deli sta: *Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslawischen) Sprache*, Veimar 1871, in *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache* (I. Teil), Heidelberg 1914.

² Citirano po referatu Schuster-Šewca.

³ »Im neuen Reich«, *Wochenschrift für das Leben des deutschen Volkes in Staat, Wissenschaft, Kunst*, Leipzig I (1871) Bd. 2, str. 325—337.

⁴ Prav tam, str. 337.

učiteljema Smolerjem in Hórnikom, katerima je veliko dolgoval, saj sta mu nesebično pomagala, ko je bil na študijskem obisku v Lužici. Živi lužiskosrbski jezik mu je le malovreden posnetek »(Abklatsch«) nemščine in napore patriotov, da bi ustvarili moderen knjižni jezik, označuje za nepotrebno, enostransko, slavizirajoče-puristično prenapetost: »Še več: tudi takrat, ko Lužiški Srb (»Wende«) govori v svojem jeziku, govori povečini nemško s slovanskimi besedami . . ., in ni ga najbrž med evropskimi jeziki, ki bi bil takorekoč bolj denacionaliziran kot današnja lužiška srbščina . . . moderni lužiskosrbski pisatelji pa so le strahljivi puristi, veliko večji, kakor pa je dobro za razumevanje ljudstva in vendar skoraj ni stavka, ki bi ne bil popolnoma nemški. . . Tako je torej z lužiško srbščino, kakor se dandanašnji govori in piše. Prav je, da se skrbi za duhovne potrebe ljudstva v njegovem jeziku, dokler ta obstaja, popolnoma napačna presoja stanja pa je, ako kdo verjame, da se dá v tem jeziku ustvariti resnično literaturo in s tem zaustaviti germanizacijo, katere dopolnitev bi za ta mali narod pomenila pravo srečo.«⁵

O zahtevi po uvedbi lužiške srbščine kot izbirnega predmeta v pouk na šolah, pa sodi takole:

»Vnema za ohranitev narodnosti na teh tleh poganja včasih čudne cvetove. V nekem lužiskosrbskem časopisu (Lužičan) beremo v januarski številki letošnjega leta poziv lužiskosrbskemu ljudstvu (»das wendische Volk«), naj svoj jezik vsepovsod ohranja in uporablja, proti čemer seveda ni mogoče ničesar reči. Ko pa se tam bere tudi, naj bi lužiško srbščino poučevali na mestni šoli v nemškem mestu Bautzen, in ko tiste Srbe, ki so se ponemčili, označujejo za renegate, bi človek lahkomišelnim pisarjem takšnih reči rad odvrnil, naj takšnih zahtev raje preveč glasno ne izgovarjajo, da kak Nемец stvari ne obrne okrog in vpraša, ali je lužiskosrbski pouk sploh še resnična potreba ljudstva, tudi v šoli na vasi.«⁶

Razlago za takšno sovražno stališče je najbrž treba iskati v splošnem protidrugonarodnostnem ozračju takratne združene Nemčije in pa v pozitivističnem naziranju (Leskien je eden glavnih utemeljiteljev mladogramatikov), da je znanost mogoče ločiti od družbenih pojavov, pa čeprav je njena naloga tudi, da proučuje nezaželene pojave, med katere je lužiška srbščina kajpak spadala. Zaključiti smemo, da je Leskien prišel med slovanske jezikoslovce brez vsakih simpatij do Slovanov. Celó njegovo zanimanje za slovanske jezike je bilo le drugotno, omogočalo mu je graditi zgradbo primerjalne indoevropske filologije. Ostro je ločil med tako imenovano »čisto znanostjo« in politično-družbenimi procesi, kar je seveda razumljivo — ni pa tudi človeško opravičujoče. Celó Nemci so se čudili, da je ravno prvi leipziški profesor za slovansko jezikoslovje bil tako »vnet Nемец.«⁷ Mogoče je, da je Leskien kasneje predmet, ki ga je predaval, bolj vzljubil in si pridobil več razumevanja za ljudi, ki so te jezike govorili. Vendar je Lužičan še avgusta 1874. prinesel zapis, da Leskien na neprijazen način kaže svojo antipatijo (sovraštvo) do slovanstva in Slovanov. Tudi kasneje (leta 1909) je njegov učenec Arnošt Muka sodil, da Leskien Slovanom ni bil naklonjen. Verjetno je (to bi bilo treba še proučiti), da je Leskien sčasoma postal tolerantnejši. Ostal pa je prepričan, da bi se bili Slovani med Labo in Vislo lahko

⁵ Prav tam, str. 331.

⁶ Prav tam, str. 331—332.

⁷ Gl. Serbske Nowiny, 29. julij 1871.

ohranili, ko bi imeli več notranje moči. Očitno je verjel, da so se Slovani ponemčevali samo zaradi pomanjkanja tistih čednosti, ki so Nemcem omogočile, da so jim vsilili najprej svojo nadoblast, potem pa še jezik.

Sele 1916. (v tem letu je Leskien umrl), ko ga je v Leipzigu nasledil Matija Murko, je tudi čustveni odnos leipziške slavistike do Lužiških Srbov postal drugačen: poleg stroge znanosti še dobrohotna naklonjenost in spoštovanje.

Anton Janko

Filozofska fakulteta v Ljubljani